

Вељко Благојевић*

Институт за међународну политику и привреду, Београд

МОГУЋНОСТИ РАЗВОЈА НАЦИОНАЛНОГ МОДЕЛА СТРАТЕШКОГ ОДВРАЋАЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Сажетак

Савремене промене у међународном безбедносном окружењу условиле су трансформацију традиционалних концепата одвраћања и наметнуле потребу за развојем нових модела националне безбедности. Растућа конкуренција великих сила, технолошке промене, појава мултидоменских претњи и искуства савремених оружаних сукоба показују да се одвраћање више не може заснивати искључиво на војној моћи већ захтева интеграцију различитих инструмената националне моћи. Полазећи од теоријских поставки савременог стратешког одвраћања и анализе актуелних безбедносних трендова, рад разматра могућности развоја националног модела стратешког одвраћања Републике Србије. Посебна пажња посвећена је утицају геополитичког положаја Србије, политике војне неутралности, националне отпорности, технолошке модернизације и способности државе да интегрише политичке,

* Имејл: veljko@diplomacy.bg.ac.rs; ORCID: 0000-0001-6981-0560.

војне, економске, информационе и друге инструменте националне моћи у јединствен систем одвраћања. Истраживање се заснива на анализи научне литературе, стратегијских докумената и компаративном сагледавању искустава држава које безбедност у значајној мери заснивају на сопственим капацитетима и одвраћању ускраћивањем користи. Резултати указују да би за Републику Србију одговарајући приступ могао бити модел интегрисаног националног одвраћања који обједињује кредибилне војне способности, развијену националну отпорност, мобилизацијски потенцијал, технолошки развој, стратешку комуникацију и институционалну способност управљања кризама. Дугорочна ефикасност таквог модела зависила би од способности државе да расположиве ресурсе повеже у функционалан, адаптиван и одржив систем националне безбедности.

Кључне речи: стратешко одвраћање, Република Србија, војна неутралност, национална отпорност, интегрисано одвраћање

УВОД

Савремена теорија одвраћања своје корене налази у класичним разматрањима односа политике и војне силе. Карл фон Клаузевиц (*Klauzevic*) указивао је да је рат инструмент политике и да употреба војне силе мора бити подређена политичким циљевима државе (1951, 35–55). Савремени концепти одвраћања почивају на сродној стратегијској логици, али су усмерени на постизање политичких циљева без непосредне употребе оружане силе, утицањем на процену потенцијалног противника о трошковима, ризицима и изгледима за успех сопственог деловања. Због тога је

одвраћање истовремено војни, политички и комуникациони процес.

Почетак ХХИ века обележен је дубоким променама у међународном безбедносном окружењу. Период након завршетка Хладног рата био је праћен очекивањима да ће глобализација, економска међузависност, демократизација и развој међународних институција постепено смањивати вероватноћу великих међудржавних оружаних сукоба (Simić 2002, 15–19). Међутим, реалистички приступи међународним односима наставили су да указују на значај анархичне структуре међународног система, расподеле моћи и способности држава да самостално обезбеде сопствену безбедност (Ejdus 2012, 47–67; Waltz 1979, 88–101).

Развој међународних односа током последње две деценије показао је ограниченост претпоставки о трајном маргинализовању оружане силе. Интервенције у Авганистану и Ираку, рат у Грузији 2008. године, украјинска криза од 2014. године, а посебно руска инвазија на Украјину започета у фебруару 2022. године, потврдили су да употреба војне силе није нестала као инструмент међународне политике (Freedman 2017, 208–253; Blagojević i Pejić 2019, 301–327). Истовремено, раст моћи Народне Републике Кине, заоштравање односа водећих светских сила и фрагментација међународног поретка допринели су поновном јачању интересовања за равнотежу снага, стратегију, одвраћање и способност држава да очувају слободу деловања у условима појачане геополитичке конкуренције.

Посебну карактеристику савременог безбедносног окружења представља чињеница да се конкуренција не одвија искључиво у војном домену. Државе користе политичке, дипломатске, економске, информационе, технолошке и војне инструменте ради обликовања понашања других актера. Развој сајбер простора, дигиталних комуникација, беспилотних система и вештачке интелигенције проширује спектар средстава која се могу користити за принуду, утицај

и одвраћање. Истовремено, деловање испод прага отвореног оружаног сукоба, посредством информационих операција, сајбер напада, економских мера, политичког притиска и различитих хибридних активности додатно усложњава традиционално разграничење мира и рата.

У таквим околностима одвраћање поново заузима централно место у стратегијском промишљању. Иако је током Хладног рата било доминантно повезано са нуклеарним наоружањем и односима суперсила, савремено одвраћање обухвата знатно шири спектар инструмената. Његов кредибилитет зависи не само од војне способности већ и од економске одрживости, технолошког развоја, отпорности институција и критичне инфраструктуре, способности мобилизације ресурса, стратешке комуникације и друштвене кохезије¹. Одвраћање се, у најширем смислу, заснива на способности да се потенцијални противник увери како су очекивани трошкови и ризици одређеног поступка већи од користи које би њиме могао остварити (Mazarr 2018, 1–9).

Класична литература наглашава да је суштина одвраћања превасходно у утицају на процес доношења одлука противника. Броди (*Brodie*) је указивао да је у нуклеарном добу основна сврха војних способности све више постала спречавање рата, а не само његово вођење (1959, 271–286). Шелинг (*Schelling*) је даље развио схватање војне моћи као инструмента преговарања, претње и утицаја (1966, 1–34), док је Снајдер (*Snyder*) посебно наглашавао кредибилитет способности и политичке воље као предуслов ефикасног одвраћања (1961, 13–17).

Савремено одвраћање стога се не може посматрати одвојено од ширег питања стратегије. Греј (*Gray*) стратегију одређује као механизам посредством којег се политички

¹ Друштвена отпорност је способност заједница и друштвених група да се одупру спољним поремећајима, да их апсорбују и да се након њих реорганизују, уз очување својих основних функција, идентитета и друштвених структура (Adger 2000, 347).

циљеви, расположива средства и њихова употреба повезују ради производње жељених стратегијских ефеката (2016, 23–42). Слично томе, Нај (*Naj*) указује на потребу комбиновања различитих извора моћи и њиховог претварања у делотворну стратегију (2012, 247–259). У контексту велике стратегије посебно је значајно усклађивање политичких амбиција са расположивим ресурсима и пажљиво дефинисање приоритета (Milevski 2016, 108–142; Posen 2014, 1–15, 69–87).

Ове поставке имају непосредан значај за Републику Србију. Њен безбедносни положај одређују геополитички положај на Балкану, политика војне неутралности, процес европских интеграција, питање Косова и Метохије, регионално присуство НАТО-а, односи са различитим центрима моћи и ограничења националних ресурса. Због тога национални модел одвраћања не може представљати умањену копију модела великих сила већ мора бити прилагођен специфичним безбедносним потребама, ресурсима и политичким опредељењима Републике Србије (Gajić 2022, 128–136; Stepić 2022, 98–117).

Предмет овог рада јесте анализа могућности развоја националног модела стратешког одвраћања Републике Србије. Циљ је да се, полазећи од теоријских поставки савременог одвраћања, специфичности стратешког положаја Србије и искустава актуелних оружаних сукоба, идентификују кључне компоненте на којима би такав модел могао бити заснован.

Основна хипотеза рада гласи да је за Републику Србију најпримеренији модел интегрисаног националног одвраћања, који повезује војне и невојне инструменте националне моћи у функционалан систем, са тежиштем на одвраћању ускраћивањем користи, националној отпорности, способности мобилизације и селективном развоју способности које повећавају цену потенцијалне агресије.

Истраживање је засновано на анализи садржаја научне и стручне литературе, нормативној анализи стратегијских докумената Републике Србије и компаративној анализи

искустава савремених оружаних сукоба и држава које развијају свеобухватне приступе одбрани и отпорности. Метод синтезе примењен је ради формулисања могућег концептуалног оквира националног стратешког одвраћања.

СТРАТЕШКИ ПОЛОЖАЈ СРБИЈЕ И ОГРАНИЧЕЊА НАЦИОНАЛНОГ ОДВРАЋАЊА

Савремени безбедносни положај Републике Србије условљен је комбинацијом географских, политичких, историјских и безбедносних фактора који непосредно утичу на могућности развоја националног модела одвраћања. За разлику од великих сила које располажу ресурсима за глобалну пројекцију моћи, Србија располаже ограниченијим демографским, економским, технолошким и војним потенцијалима, због чега њена безбедносна и одбрамбена политика мора бити заснована на селективном и рационалном коришћењу расположивих инструмената националне моћи.

Посебан значај има њен геополитички положај на Балкану. Југоисточна Европа историјски представља простор укрштања различитих политичких, економских и војно-стратешких интереса, чему доприносе географски положај, комуникациони правци и веза Средње Европе са источним Медитераном и Блиским истоком (Kilibarda 2008, 12). Промене након Хладног рата нису укинуле овај значај већ су промениле структуру актера и инструменте њиховог деловања (Stepić 2014, 1–23).

За актуелни положај Србије посебно је значајно преклапање неколико различитих стратегијских процеса. Србија је кандидат за чланство у Европској унији и њена економска и институционална повезаност са ЕУ представља једну од централних одредница њеног међународног положаја. Истовремено, задржава политику војне неутралности и не тежи чланству у НАТО, иако са Алијансом остварује институционализовану сарадњу. Паралелно са тим, Србија одржава развијене политичке и економске односе са Руском

Федерацијом и Народном Републиком Кином (Gajić 2022, 128–136; European Commission 2025, 102–105).

Овакав положај не треба сводити на неодређену формулацију о балансирању између Истока и Запада. Прецизније је говорити о истовременом постојању различитих и понекад међусобно неусклађених спољнополитичких и безбедносних вектора. Извештај Европске комисије за 2025. годину, на пример, бележи да је Србија наставила сарадњу у оквиру европске безбедносне и одбрамбене политике и са НАТО, али да није ускладила политику са рестриктивним мерама ЕУ према Русији и низом других спољнополитичких ставова Уније (European Commission 2025, 103–105). То конкретно показује простор стратешке аутономије, али истовремено и ограничења и притиске који из њега произилазе.

Специфичност безбедносног положаја Србије огледа се и у чињеници да су готово све државе у њеном непосредном окружењу чланице НАТО или се налазе у институционализованом односу сарадње са Алијансом. Ову околност не треба тумачити као аутоматску војну претњу, али она објективно представља значајан чинилац стратегијског окружења Србије. Истовремено, НАТО експлицитно признаје политику војне неутралности Србије, док се сарадња наставља кроз Партнерство за мир и друге механизме (NATO 2026).

Политика војне неутралности стога ствара специфичан захтев: у одсуству формалних савезничких гаранција колективне одбране, већи део кредибилитета одбране мора бити заснован на националним способностима. Неутралност сама по себи не производи безбедност. Њена одрживост захтева војне капацитете, институционалну отпорност, способност мобилизације и политичку вољу за очување слободе одлучивања (Blagojević 2021, 369–407; Blagojević 2022, 229–246; Stepić 2022, 98–117).

Посебан елемент стратешког окружења Републике Србије представља питање Косова и Метохије. Његов значај превазилази дипломатску и статусну димензију, јер

непосредно утиче на националну безбедност, процене ризика и стратешко планирање. Истовремено присуство различитих међународних актера и КФОР, као и могућност периодичних локалних безбедносних криза, чине овај простор једним од најосетљивијих елемената регионалног безбедносног окружења Србије (Stepić 2018, 27–49; Blagojević 2022, 229–246).

Актуелно стратешко окружење Србије додатно је условљено ратом у Украјини и његовим последицама по европски систем безбедности. Повећање војних издвајања европских држава, проширење НАТО на Финску и Шведску, убрзана модернизација оружаних снага, обнова интересовања за резервни састав и мобилизацију и раст значаја националне отпорности показују да је европска безбедносна архитектура ушла у период дуготрајне трансформације. За Србију то значи да стратешко планирање мора истовремено да узме у обзир класичне војне ризике и инструменте деловања испод прага рата.

Значајна ограничења произилазе и из демографских, економских и технолошких фактора. Негативни демографски трендови непосредно утичу на мобилизацијску основу и кадровску попуу система одбране. Истовремено, ограниченост ресурса захтева пажљиво дефинисање приоритета модернизације. За Србију зато није рационалан приступ заснован на покушају симетричног праћења свих способности технолошки и економски снажнијих држава. Рационалнији приступ подразумева селективни развој способности које могу произвести несразмерно велики одбрамбени ефекат и повећати неизвесност и цену евентуалног напада.

ОСНОВЕ РАЗВОЈА НАЦИОНАЛНОГ МОДЕЛА СТРАТЕШКОГ ОДВРАЋАЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Савремени оружани сукоби потврдили су да бројност и количина расположивих средстава саме по себи не

обезбеђују стратегијску делотворност. Способност оружаних снага зависи од тога у којој мери су људство, командовање, обавештајне способности, ватра, логистика, технологија и политички циљеви интегрисани у функционалну целину. Управо је повезивање средстава са политичким циљевима једна од централних функција стратегије (Gray 2016, 23–42).

Рат у Украјини посебно је значајан јер омогућава анализу сукоба високог интензитета у којем се истовремено примењују класични и најсавременији облици ратовања. Искуства из првих година сукоба указала су на значај артиљерије, инжињерије, електронског ратовања, логистике, командовања и способности извођења здружених операција (Watling and Reynolds 2023, 1–30). Међутим, развој сукоба током 2024. и 2025. године додатно је показао да једна од најважнијих карактеристика савременог ратовања постаје брзина адаптације.

Експерти у анализи тактичких промена током 2024. године указују на непрекидан процес адаптације и контраадаптације руских и украјинских снага, који обухвата блиску борбу, ватрену подршку, извиђање, инжињерију, логистику, противваздухопловну одбрану и електронску заштиту (Watling and Reynolds 2025, 3–22). Технологија зато не производи трајну предност сама по себи. Њена вредност зависи од брзине са којом се ново решење уводи у употребу, организационо интегрише, прилагођава деловању противника и масовно примењује.

Посебну трансформацију донела је употреба беспилотних летелица. Извиђачке беспилотне летелице, лутајућа муниција и различити системи дугог домета постали су саставни део тактичког и оперативног деловања. Њихова вредност није само у способности непосредног напада већ у повезивању сензора, командовања и ватрених система. Савремено ратиште све више карактерише борба за брзину циклуса који обезбеђује аутоматизацију откривања, идентификације, одлуке и дејства (Watling 2025).

Додатну сложеност у овај процес уноси вештачка интелигенција. Ранија литература исправно је идентификовала вештачку интелигенцију као технологију опште намене способну да утиче на војну моћ, организацију и равнотежу снага (Horowitz 2018, 36–57; Kania 2017, 8–32). Међутим, искуства Украјине после 2023. омогућавају прецизније сагледавање њене стварне примене.

Истраживање из 2024. године показује да је употреба вештачке интелигенције у Украјини још увек претежно усмерена на функције подршке и анализе, а не на потпуно аутономно вођење борбених дејстава. Вештачка интелигенција се користи за ситуациону свест, командовање и управљање, анализу великих количина података, извиђање, деминирање, обуку и процену ефеката дејства (Bondar 2024, 1–4).

Развој током 2024. и 2025. године показује напредак у парцијалној аутономији беспилотних система. Вештачка интелигенција се примењује у анализи видео-снимака, аутоматском препознавању и праћењу циљева, навигацији у условима електронског ометања и обради обавештајних података. Истовремено, пуна аутономија у којој систем самостално проналази, бира и напада циљ без људске контроле још не представља општи модел употребе; људски надзор остаје значајан, посебно код одлука о ангажовању циљева (Bondar 2025, 1–5).

За концепцију одвраћања држава ограниченијих ресурса посебно је значајна економска и организациона страна ових промена. Украјински модел показује могућност повезивања војних структура, приватних технолошких компанија, академске заједнице и цивилног сектора ради брзог развоја и увођења нових решења. Уместо искључивог ослањања на мали број веома скувих борбених система, масовна производња јефтинијих и потрошних беспилотних платформи омогућава стварање додатне борбене масе и повећање трошкова противничког деловања (Bondar 2025).

Ово, међутим, не значи да савремена технологија поништава значај класичних фактора моћи. Управо је рат у Украјини показао трајни значај артиљеријске муниције, логистике, индустријске производње, резервног састава, инжењерије и људства. Технологија може делимично компензовати одређене асиметрије, али не може елиминисати основне захтеве дуготрајног ратовања. Зато је за државе ограничених ресурса рационалније говорити о технолошком мултипликатору, а не о технолошкој замени за војну, економску или демографску основу моћи.

Управо овај закључак има посебан значај за Републику Србију. Србија није у могућности да своје одвраћање заснива на постизању свеобухватне војне надмоћи, али може настојати да изгради способности које би потенцијалном противнику отежале брзо остваривање циљева, повећале цену употребе силе и умањиле извесност успеха. Таква логика одговара концепту одвраћања ускраћивањем користи (*deterrence by denial*), чија је суштина да се потенцијални противник увери да напад неће произвести очекиване политичке или војне резултате (Mazarr 2018, 1–9).

Истовремено, искуство Украјине показује потребу за концептуалним разликовањем неуспеха почетног одвраћања и способности ускраћивања циљева након почетка агресије. Украјина није успела да одврати Русију од покретања инвазије у фебруару 2022. године. То представља неуспех иницијалног одвраћања. Међутим, способност украјинске државе и друштва да спрече остварење дела почетних руских циљева, одрже функционисање институција и наставе организован отпор показује значај одвраћања ускраћивањем, отпорности, мобилизације и адаптације.

Национална отпорност стога представља другу кључну компоненту националног модела. Њена улога није само у опоравку након кризе. Способност државе да апсорбује последице напада, очува функционисање институција, обезбеди континуитет основних услуга и настави организован

отпор непосредно утиче на рачуницу потенцијалног противника. Отпорност на тај начин доприноси одвраћању ускраћивањем, јер смањује вероватноћу да ће напад произвести брз политички или друштвени колапс (Pamment and Palmertz 2023, 20–30).

За Републику Србију национална отпорност треба да обухвати нужан континуитет функционисања државне управе, енергетску безбедност, саобраћај, телекомуникације, здравствени систем, снабдевање основним животним намирницама, сајбер безбедност, цивилну заштиту и способност локалних заједница да делују у условима поремећаја. Њен значај је утолико већи што је национално одвраћање Србије тесно повезано са политиком војне неутралности и потребом ослањања на сопствене капацитете.

Значајну компоненту одвраћања представља мобилизацијски потенцијал. Искуства Украјине показују да професионалне оружане снаге саме по себи нису довољне за вођење дуготрајног сукоба високог интензитета. Способност попуне губитака, активирања резерве, одржавања обуке и мобилизације материјалних ресурса остаје значајан чинилац дугорочне војне способности. За Србију је, имајући у виду демографска ограничења, посебно важно да мобилизацијски систем буде заснован на реалним ресурсима, ажурним евиденцијама, функционалној резерви и способности брзог преласка из мирнодопског у кризно и ратно функционисање.

Посебно битну компоненту представља одбрамбено-индустријска и технолошка база. Дуготрајна одрживост војних способности није условљена само постојањем савременог наоружања већ и могућностима његовог одржавања, ремонта, попуне муницијом и замене губитака. У том смислу домаћа одбрамбена индустрија Србије представља значајан ресурс националног одвраћања. Њен развој треба повезати са научноистраживачким и технолошким сектором, посебно у областима беспилотних система, електронског ратовања,

комуникација, сајбер безбедности, сензора, софтвера и примене вештачке интелигенције.

За Србију је при томе значајан принцип селективне модернизације. Уместо покушаја да се развијају све врсте способности, приоритет би требало дати оним системима који повећавају способност преживљавања, ситуациону свест, мобилност и могућност наношења високих трошкова потенцијалном противнику. Беспилотни системи, електронско ратовање, противваздухопловна одбрана, децентрализоване комуникације, савремени извиђачки системи и софтверска интеграција различитих сензора представљају области у којима релативно ограничена улагања могу произвести значајан мултипликативни ефекат. Ипак, овај ефекат постоји само ако је технологија интегрисана са обуком, доктрином, логистиком и командовањем.

КЉУЧНЕ КОМПОНЕНТЕ НАЦИОНАЛНОГ МОДЕЛА СТРАТЕШКОГ ОДВРАЋАЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Полазећи од наведених теоријских поставки и специфичности положаја Републике Србије, национални модел стратешког одвраћања требало би да се заснива на интеграцији више међусобно зависних елемената националне моћи. Његова сврха не би била постизање војне доминације већ стварање таквог степена војних, политичких, економских и друштвених трошкова, неизвесности и отпорности да потенцијални противник процени како употребом принуде или силе не може по прихватљивој цени остварити жељене циљеве.

Кредибилна војна способност је представљала и представља кључан сегмент одвраћања. Војна компонента остаје основа одвраћања зато што обезбеђује могућност непосредног ускраћивања противничких циљева и наношења трошкова. За Србију то подразумева оперативно способне оружане снаге, ефикасно командовање и управљање, развијен

систем ПВО, способност брзог маневра и распоређивања, ватрену моћ, функционалну логистику и способност дуготрајног отпора.

Национална отпорност постаје све значајнија. Војно одвраћање губи значајан кредибилитет ако потенцијални противник процени да се функционисање државе може паралисати нападом на енергетику, комуникације, саобраћај, институције или информациони простор. Зато одвраћање мора укључити способност државе и друштва да наставе функционисање и након озбиљних поремећаја.

Мобилизацијска способност и оспособљене резервне снаге су постале један од кључних чинилаца веродостојности одвраћања. Постојање наведених способности и потенцијала директно утиче на ускраћивање користи за потенцијалног непријатеља. Потенцијални противник треба да буде суочен са проценом да почетни удар или ограничени успех неће довести до брзог колапса система одбране и да ће Србија бити способна да обнови ресурсе и настави отпор.

Савремена технологија и национална одбрамбена индустрија представљају основ за веродостојно одвраћање. Искуство Украјине показује да технолошка предност данас није само резултат поседовања најсавременије платформе већ способности брзог развоја, тестирања, производње и адаптације. За Србију је зато значајно повезивање Војске Србије, одбрамбене индустрије, универзитета, истраживачких института и приватног технолошког сектора.

Све већи значај за одвраћање имају сајбер и информациона отпорност. Дигитализација националних институција и критичне инфраструктуре повећава ефикасност друштва, али истовремено ствара нове рањивости. Способност превенције, откривања и брзог опоравка од сајбер напада представља део одвраћања ускраћивањем, док способност заштите информационог окружења утиче на политичку стабилност, мобилизацију и друштвену кохезију.

Један од кључних интегративних чинилаца одвраћања је ефективна стратешка комуникација. Ефикасност одвраћања непосредно зависи од начина на који други актери перципирају и тумаче поруке, способности и намере државе. Потенцијални противник мора разумети које интересе држава сматра виталним, које способности поседује и у којим околностима је спремна да их употреби. Недовољно јасне или противречне поруке могу довести до погрешне процене, док доследна комуникација способности и намере повећава кредибилитет (Freedman 2004, 24–40; Novaković 2022, 247–266; Blagojević, Radanović 2022, 28–39).

На крају, све наведене компоненте зависе од политичке воље и институционалне координације. Нема успешног интегрисаног одвраћања ако различити елементи националне моћи делују изоловано. Систем одбране, дипломатија, безбедносно-обавештајне институције, цивилна заштита, енергетика, транспорт, телекомуникације, здравство, привреда и научно-технолошки сектор морају имати унапред дефинисане механизме сарадње и планирања.

Управо због ограничености ресурса, интеграција свих ресурса и институција за Србију има већи, а не мањи значај. Велике силе могу делимично компензовати организациону неефикасност квантитетом ресурса. Државе ограниченијих ресурса имају знатно мањи простор за такву неефикасност. Зато способност координације различитих инструмената националне моћи постаје сама по себи један од извора стратегијске предности.

Могући национални модел стратешког одвраћања Републике Србије стога би требало да буде првенствено интегрисан и заснован на ускраћивању користи. Његова логика не би почивала на претпоставци способности Србије да доминира потенцијалним противником већ на стварању уверења да би сваки покушај војне, политичке или хибридне принуде наишао на организован, дуготрајан

и вишедимензионалан отпор и да очекивана корист таквог деловања не би оправдала његове трошкове.

ЗАКЉУЧАК

Савремене промене у међународном безбедносном окружењу потврдиле су трајни значај стратешког одвраћања као инструмента националне безбедности. Иако је његова основна логика, утицање на противникову процену трошкова, ризика и користи, релативно постојана, средства посредством којих се одвраћање остварује значајно су се проширила.

Савремено одвраћање не може се свести на бројност оружаних снага, количину наоружања и друге традиционалне војне параметре. Војна способност остаје његов кључни елемент, али њен кредибилитет зависи од ширег система који укључује економску и индустријску основу, технологију, логистику, резервни и мобилизацијски потенцијал, националну отпорност, сајбер безбедност, стратешку комуникацију и политичку вољу.

Искуства рата у Украјини посебно су значајна јер показују истовремено трајност класичних фактора војне моћи и убрзану трансформацију начина њихове употребе. Артиљерија, људство, утврђивање, логистика, муниција и индустријска производња нису изгубили значај. Истовремено, беспилотни системи, софтвер, електронско ратовање, дигитализовано командовање и различите примене вештачке интелигенције мењају начин на који се ови фактори повезују и користе. Најважнија лекција зато није да технологија замењује традиционалну војну моћ већ да способност брзе технолошке и организационе адаптације постаје један од њених кључних мултипликатора.

За Републику Србију наведена искуства имају посебан значај, али се њихове поуке могу применити само уз уважавање специфичности њеног геополитичког положаја, стратешког окружења, расположивих ресурса и националних

интереса. Он је одређен конкретном комбинацијом фактора: политиком војне неутралности, процесом приступања Европској унији, регионалним присуством НАТО, питањем Косова и Метохије, односима са различитим великим силама и ограничењима демографских, економских и војних ресурса. Управо та комбинација захтева специфичан национални приступ одвраћању.

Резултати анализе указују да такав приступ не би требало да буде усмерен на постизање апсолутне војне надмоћи већ на развој способности одвраћања ускраћивањем. Потенцијални противник морао би бити суочен са проценом да Србију није могуће брзо принудити или војно парализати, да њене оружане снаге могу нанети значајне трошкове, да држава може мобилисати додатне ресурсе и да друштво и критични системи могу наставити функционисање и након озбиљних поремећаја.

Национална отпорност зато представља једну од централних компоненти будућег модела. Њена функција није само ублажавање последица кризе већ и превентивно одвраћање потенцијалног противника показивањем да напад неће произвести очекивани политички резултат. Истовремено, селективна технолошка модернизација може омогућити Србији да одређене недостатке у квантитету делимично компензује квалитетом, прилагодљивошћу и ефикасношћу употребом ресурса.

Стога је могуће закључити да би најпримеренији правац развоја био интегрисани национални модел стратешког одвраћања, заснован на кредибилним војним способностима, националној отпорности, мобилизацијском потенцијалу, домаћој одбрамбеној и технолошкој бази, сајбер и информационој отпорности, стратешкој комуникацији и политичко-институционалној способности координације свих ових елемената.

У условима све израженије геополитичке конкуренције, технолошких промена и неизвесности у европском

безбедносном окружењу, кредибилитет националног одвраћања Републике Србије неће зависити само од количине ресурса којима држава располаже већ од способности да их рационално организује, повеже и употреби. Управо у томе лежи основа национално прилагођеног модела одвраћања, који би истовремено доприносио очувању суверенитета, територијалног интегритета, стратешке аутономије и дугорочне безбедности Републике Србије.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Adger, W. Neil. 2000. "Social and ecological resilience: Are they related?" *Progress in Human Geography* 24 (3): 347–364. DOI: 10.1191/030913200701540465.
- Bondar, Kateryna. 2024. *Understanding the Military AI Ecosystem of Ukraine*. Washington, DC: Center for Strategic and International Studies.
- Bondar, Kateryna. 2025. *Ukraine's Future Vision and Current Capabilities for Waging AI-Enabled Autonomous Warfare*. Washington, DC: Center for Strategic and International Studies.
- Brodie, Bernard. 1959. *Strategy in the Missile Age*. Princeton: Princeton University Press.
- Blagojević, Veljko. 2022. „Iskustva i izazovi Republike Srbije u realizaciji strateškog odvracanja”. U *Neutralnost i strateško odvracanje*, ur. Veljko Blagojević, 229–246. Beograd: Medija centar Odbrana.
- Blagojević, Veljko, i Tihomir Radanović 2022. „Strateško odvracanje: ključne nadležnosti državnih organa Republike Srbije”. *Vojno delo* 74 (4): 28–39. DOI: 10.5937/vojdelo2204028B.
- Blagojević, Veljko. 2021. *Moć i sila – Srbija i vojni faktor u međunarodnoj politici*. Beograd: Institut za strategijska istraživanja i Medija centar Odbrana.

- Blagojević, Veljko. 2017. *Srbija i izazovi odbrambene diplomatije*. Beograd: Institut za strategijska istraživanja i Medija centar odbrana.
- Blagojevic, Veljko, i Igor Pejic. 2019. *Military Power in Internacional Politics, Past-Present-Future*. Beau Bassin: Lambert Academic Publishing.
- Ejdus, Filip. 2012. *Međunarodna bezbednost: teorije, sektori i nivoi*. Beograd: Službeni glasnik.
- European Commission. 2025. *Serbia Report 2025*. Brussels: European Commission.
- Freedman, Lawrence. 2004. *Deterrence*. Cambridge: Polity Press.
- Freedman, Lawrence. 2017. *The Future of War: A History*. New York: PublicAffairs.
- Gajić, Aleksandar. 2022. „Geopolitički položaj i neutralnost malih država: primer Srbije”. U *Neutralnost i strateško odvracanje*, ur. Veljko Blagojević, 117–140. Beograd: Medija centar Odbrana.
- Gaćinović, Radoslav. 2018. „Vojna neutralnost i budućnost Srbije”. *Politika nacionalne bezbednosti* 14 (1): 23–38. DOI: 10.22182/pnb.1412018.2.
- Gray, Colin S. 2010. *The Strategy Bridge: Theory for Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Gray, Colin S. 2016. *The Future of Strategy*. Cambridge: Polity Press.
- Horowitz, Michael C. 2018. “Artificial Intelligence, International Competition, and the Balance of Power”. *Texas National Security Review* 1 (3): 36–57.
- Igrutinović, Milan. 2022. „Strah i ambicija: Srbija, vojna neutralnost i prošireno odvracanje”. U *Neutralnost i strateško odvracanje*, ur. Veljko Blagojević, 39–55. Beograd: Medija centar Odbrana.
- Kania, Elsa B. 2017. *Battlefield Singularity: Artificial Intelligence, Military Revolution, and China's Future Military Power*. Washington, DC: Center for a New American Security.

- Kennedy, Paul. 1987. *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. New York: Random House.
- Kilibarda, Zoran. 2008. *Osnovi geopolitike*. Beograd: Fakultet bezbednosti.
- Klauzevic, Karl fon. 1951. *O ratu*. Beograd: Vojno delo.
- Knežević, Miloš. 2022. „Mogućnosti i perspective vojne neutralnosti Srbije – Suverenizam i neutralizam pred izazovima multipolarnosti”. U *Neutralnost i strateško odvracanje*, ur. Veljko Blagojević, 141–188. Beograd: Medija centar Odbrana.
- Mazarr, Michael J. 2018. *Understanding Deterrence*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Mearsheimer, John J. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton & Company.
- Milevski, Lukas. 2016. *The Evolution of Modern Grand Strategic Thought*. Oxford: Oxford University Press.
- Milenković, Miloš, i Milovan Subotić. 2022. „Nevojni aspekti strateškog odvracanja”. *Vojno delo* 74 (4): 52–63. DOI: 10.5937/vojdela2204052M.
- NATO. 2026. “Relations with Serbia”. NATO. Poslednji pristup 10. septembar 2026. <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-serbia>.
- Novaković, Igor. 2022. „Komunikacija strategije odvracanja u kontekstu proklamovanog statusa vojne neutralnosti Srbije”. U *Neutralnost i strateško odvracanje*, ur. Veljko Blagojević, 247–266. Beograd: Medija centar Odbrana.
- Naj, Džozef S. 2012. *Budućnost moći*. Beograd: Arhipelag.
- Posen, Barry R. 2014. *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Pamment, James, and Björn Palmertz. 2023. “Deterrence by Denial and Resilience Building”. In *Handbook of Disinformation and National Security*, eds. Rubén Arcos, Irena Chiru, and Cristina Ivan, 20–30. New York: Routledge.

- Schelling, Thomas C. 1966. *Arms and Influence*. New Haven: Yale University Press.
- Simić, Dragan R. 2002. *Nauka o bezbednosti*. Beograd: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu.
- Simić, Dragan R. 2009. *Svetska politika*. Beograd: Čigoja štampa.
- Snyder, Glenn H. 1961. *Deterrence and Defense: Toward a Theory of National Security*. Princeton: Princeton University Press.
- Stepić, Milomir. 2016. *Geopolitika: Ideje, teorije i koncepcije geopolitike*. Beograd: Institut za političke studije.
- Stepić, Milomir, 2022. „Celishodnost vojne neutralnosti Srbije kao instrumenta streteškog odvrćanja u kontekstu globalnih geopolitičkih trendova”. U *Neutralnost i strateško odvrćanje*, ur. Veljko Blagojević, 99–115. Beograd: Medija centar Odbrana.
- Stepić, Milomir, 2018. „Kosovo i Metohija kao indikator novog bipolarizma”. *Srpska politička misao* 61 (3): 27–49. DOI: <http://doi.org/10.22182/spm.6132018.2>.
- Stepić, Milomir, 2014. „Vek rasrbljavanja Balkana – geopolitički uzroci i posledice”. *Politička revija* 41 (3): 1–23.
- Stepić, Milomir, 2021. „Geopolitička perspektiva rekonfiguracije postjugoslovenskog prostora”. *Nacionalni interes* 40 (1): 183–229. DOI: <https://doi.org/10.22182/ni.4012021.6>.
- Stojanović, Stanislav. 2022. „Srpska strateška kultura i strategija odvrćanja”. U *Neutralnost i strateško odvrćanje*, ur. Veljko Blagojević, 191–208. Beograd: Medija centar Odbrana.
- Stojanović, Stanislav, i Branislav Đorđević. 2017. „Svetsko društvo rizika i zaštita nacionalnih interesa Republike Srbije”. *Međunarodni problemi* 59 (4): 465–482. DOI: 10.2298/MEDJP1704465S.
- Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije. 2019. „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 94/2019.
- Strategija odbrane Republike Srbije. 2019. „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 94/2019.

- Waltz, Kenneth N. 1979. *Theory of International Politics*. Reading, MA: McGraw-Hill.
- Watling, Jack, and Nick Reynolds. 2023. *Meatgrinder: Russian Tactics in the Second Year of Its Invasion of Ukraine*. London: Royal United Services Institute.
- Watling, Jack, and Nick Reynolds. 2025. *Tactical Developments During the Third Year of the Russo–Ukrainian War*. London: Royal United Services Institute.
- Watling, Jack. 2025. *Emergent Approaches to Combined Arms Manoeuvre in Ukraine*. London: Royal United Services Institute.
- Wither, James K. 2020. “Back to the Future? Nordic Total Defense Concepts”. *Defence Studies* 20 (1): 61–81. DOI: 10.1080/14702436.2020.1718498.

Veljko Blagojević*

Institute of International Politics and Economics, Belgrade

POSSIBILITIES FOR DEVELOPING A NATIONAL MODEL OF STRATEGIC DETERRENCE OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Resume

Modern changes in the international security environment have led to the transformation of traditional concepts of deterrence and imposed the need to develop new models of national security. Growing competition between great powers, the technological revolution, the emergence of multi-domain threats, and the experience of modern armed conflicts show that deterrence can no longer be based solely on military power, but requires the integration of various instruments of national power. Starting from the theoretical premises of modern strategic deterrence and the analysis of current security trends, the paper considers the possibilities of developing a national model of strategic deterrence of the Republic of Serbia. Special attention is paid to the influence of Serbia's geopolitical position, the policy of military neutrality, national resilience, technological modernization, and the state's ability to integrate political, military, economic, and other instruments of national power into a single deterrence system. The research is based on an analysis of scientific literature, strategic documents, and a comparative review of the experiences of

* E-mail: veljko@diplomacy.bg.ac.rs; ORCID: 0000-0001-6981-0560.

states that base their security on their own capacities and the concept of deterrence by denying benefits. The results indicate that the most appropriate model for the Republic of Serbia is an integrated national deterrence model that combines credible military capabilities, developed national resilience, technological development, strategic communication, and institutional crisis management capacity. It is concluded that the long-term effectiveness of national deterrence depends on the state's ability to integrate all available resources into a functional and flexible system of national security.

Keywords: strategic deterrence, Republic of Serbia, military neutrality, national resilience, integrated deterrence

^{**} Овај рад је примљен 14. јуна 2026. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 16. септембра 2026. године.